

Uloga odgajatelja u poticanju dječje ekspresivnosti pokreta

*Doc. dr. sc. Mirna Marić, Učiteljski fakultet, Sveučilište u Rijeci
Danijela Nurkić, mag. paed., asistentica programa Scenska igraonica za djecu 6-9 godina, u
sklopu umjetničke organizacije Kreativni laboratorij suvremenog kazališta – KRILA u Rijeci*

Doživljajno slušanje glazbe postaje medij ljudske emocionalnosti u trenutku nastanka prijenosa glazbenog doživljaja drugim medijem. Ples je za djecu najprirodnije sredstvo izraza jer slobodno i nesputano ritmičko kretanje pruža radost i zadovoljstvo, istraživanje u pokretu razvija kreativnost, a ponavljanje vještinu i sklad pokreta. To je najprimjerenija aktivnost za dijete predškolske dobi, jer ima pozitivan utjecaj na njegov cjelokupni razvoj (Laban, 1993.). Pritom je uloga odgajatelja kao značajnog poticajnog faktora od iznimne važnosti.

Dosadašnja istraživanja o pozitivnom utjecaju glazbe na dijete potvrđuju njezinu višestruku ulogu kao medija u procesu razumijevanja simboličkih jezika djece. 'Svijet oko sebe djeca percipiraju uronjena u širok spektar nijansi oblika, boja, mirisa i okusa, kao i taktilnih i drugih senzornih podražaja i informacija. Iz tog razloga, svakodnevno doživljavanje svijeta za dijete je mnogo sadržajnije, cjelovitije i bogatije nego za odrasle, do razine da možemo reći kako oni zapravo ne žive u istom svijetu.' (Slunjski, 2008., str. 105). Da bi se proniknulo u svijet djetetova osjećanja, pristupa se promatranju djece u njihovim svakodnevnim aktivnostima što predstavlja jednu od osnovnih uloga odgajatelja. Zahvaljujući takvom pristupu praćenja djetetovih aktivnosti, odgajatelj stječe uvid u to što djeca znaju o svijetu koji ih okružuje i na koji način ga doživljavaju. Takva saznanja mu, također, služe kao iznimno vrijedno sredstvo upoznavanja djeteta i procesa koji se događaju u njegovoj

svijesti koje je inače teško vidjeti. U radu s djecom ističe se potreba da se učenje učini *vidljivim* (Slunjski, 2008., str. 105) slušanjem i promatranjem njihovih aktivnosti, što zahtijeva razumijevanje ne samo verbalnog nego i mnogih drugih simboličkih iskaza djece. Bogatstvo doživljaja dijete izražava na različite načine preko medija, a medij je sve ono što djetetu omogućuje 'materijalizaciju' njegove ideje na neki izvanjski poticaj. Polazna točka kvalitetnog odgojno-obrazovnog djelovanja odgajatelja jest upravo uvid u trenutačno znanje i razvojni stadij djece. Neovisno o području u kojem odgajatelji prate proces istraživanja i učenja djece, taj je proces uvijek autentična kreacija djece u kontekstu za učenje jer svoje znanje djeca kreiraju na temelju vlastite aktivnosti u bogatom i poticajnom okruženju.

Izražajni potencijal medija

Svaki je medij na svoj način poseban i upotrebljiv u odgojno-obrazovnom

radu s djecom. Iz pregleda spoznaja o važnosti medija u prenošenju dječjih misli, možemo zaključiti da ne postoje mediji koji su nekoj općenito formuliranoj temi ili određenom djetetu generalno primjereni ili neprimjereni. Otkrivanje izražajnog potencijala određenog medija je proces u kojem odgajatelji zajedno s djecom neprekidno istražuju raznolike mogućnosti njegova korištenja. Svaki medij sadržava određen broj karakteristika od kojih su neke više, a druge manje primjerene u procesu izražavanja doživljaja. Odgajatelj bi trebao dobro poznavati ograničenja i mogućnosti raznih medija kako bi djetetu mogao ponuditi upravo onaj medij kojim se može spontano izraziti. Glazba kao medij svojim pozitivnim utjecajem na stanje duha i tijela potiče otkrivanje djetetovih doživljaja, pokreta i misli. Znanstvene spoznaje o ranom djetinjstvu ukazuju na to da je to doba važno za razvoj mnogih sposobnosti, pa tako i glazbenih. Znanstvenici koji

su se bavili utjecajem glazbe na razvoj djeteta otkrili su da se slušanjem instrumentalne klasične glazbe poboljšava pamćenje, koncentracija i pažnja. Ona utječe na inteligenciju, kreativne sposobnosti, maštu te socijalnu interakciju među djecom. Pomoću glazbe dijete na lakši način izražava svoje najdublje osjećaje i misli. U najširem smislu isticanja vrijednosti glazbe za dječji razvoj, ona predstavlja kontekst topline, ugone i radosti, nezaobilaznih faktora kvalitetnog života, kako predškolske tako i starije djece. Radost proizvodi znatiželju, budi interes, potiče dijete na aktivnost te, općenito, stvara preduvjet za intrinzičnu motivaciju i aktivno učenje. Glazbene i likovne aktivnosti omogućuju odraslima da potpuno uđu u svijet svakog djeteta potičući ga na slobodno stvaralaštvo. Uočeni pozitivan učinak klasične instrumentalne glazbe na raspoloženje djece za vrijeme jutarnjih i popodnevni aktivnosti jest jedan od pokazatelja potrebe integriranja slušanja klasične glazbe u glazbeni odgoj u predškolskim ustanovama. Navedene spoznaje postaju izvor odgojno-obrazovnih sadržaja, uz uvažavanje životnih interesa i potreba djece. Novi pristupi nameću potrebu razumijevanja, istraživanja i mijenjanja postojeće odgojne prakse i uvjeta (okruženja) u kojima djeca žive u odgojno-obrazovnim ustanovama. U instituciji ranog i predškolskog odgoja reciprocitet odnosa između djece, odraslih i okruženja za učenje, podloga je građenja otvorenog sustava, kao teorijske koncepcije koja se zajednički gradi, provjerava, mijenja i razvija unutar određenog vrtića, s obzirom na njegovu specifičnu kulturu i tradiciju okruženja u kome djeluje.

Poticanje dječje ekspresivnosti

Usmjereni na promišljanje o razumijevanju i mijenjanju odgojno-obrazovne prakse proveli smo istraživanje na temu 'Uloga odgajatelja u poticanju dječje ekspresivnosti pokreta na poticaj instrumentalne glazbe'. Riječ je o kvalitativnom istraživanju koje se provodilo u razdoblju od četiri tjedna

Instrumentalna glazba potiče djecu na pokret i ples

u svibnju 2013. Ispitanici u istraživanju bila su djeca iz predškolske skupine 'Igraonica' koja su uključena u redovni program odgojno-obrazovne ustanove. Skupina je brojala četrnaestoro djece, od kojih je šest dječaka i osam djevojčica u dobi od šest i pol do sedam i pol godina, te djeca rane školske dobi koja su uključena u izvanškolski edukacijski program scenske igraonice u dobi od šest do devet godina. Podaci su se prikupljali putem sudjelujućeg promatranja samog istraživača. Istraživanje je uvažilo standarde propisane Etičkim kodeksom istraživanja s djecom.

Temeljni je cilj istraživanja bio dobiti uvid u dječji doživljaj instrumentalne glazbe putem pokreta (izražajne geste, položaj tijela), govora i glazbenih igara (emocije, komunikativnost), kao i odgovoriti na pitanje koja i kolika je uloga glazbenog odgoja u tjelesnom, emocionalnom, socijalnom, intelektualnom i duhovnom razvoju svakog djeteta, njegova kinestetskog, kognitivnog, afektivnog i estetskog doživljaja pokreta i plesa. U istraživanju nisu postavljene određene hipoteze jer su podložne promjenama pod utjecajem novih podataka, te je socijalni kontekst u kojem se istraživanje odvijalo fluidan, varijabilan i promjenjiv s obzirom na vrijeme i mjesto. Na temelju saznanja iz literature i iskustva u radu s predškolskom djecom, postavljena su četiri istraživačka pitanja:

Na koji način djeca izražavaju svoje emocije potaknute slušanjem instrumentalne glazbe različitih glazbenih stilova, te koje pokrete djeca izvode slušajući instrumentalnu glazbu različitog ritma i melodije?

Razlikuju li se dječji pokreti s obzirom na različite glazbene stilove u instrumentalnoj glazbi?

Razlikuju li se pokreti, emocionalni doživljaji, djece predškolske dobi uključene u redovni program odgojno-obrazovne ustanove od djece rane školske dobi uključene u izvanškolski edukacijski program scenske igraonice za djecu od šest do devet godina? Kakva je uloga odgajatelja u poticanju dječje ekspresivnosti pokreta na poticaj instrumentalne glazbe?

Kako bi odgovorili na postavljena istraživačka pitanja, proveli smo različite glazbene i dramske aktivnosti. U svrhu prepoznavanja emocionalnog značenja izazvanog glazbenim podražajem, rad s djecom podijelili smo u nekoliko aktivnosti: a) Igre upoznavanja; b) Igre zagrijavanja; c) Pokret/dramske igre/zvučne igre; d) Improvizacija pokretom uz glazbu: (Barok: Johann Sebastian Bach - Brandenburg Concerto No. 3 (Allegro-Adagio); Klasika: Wolfgang Amadeus Mozart - Piano Concerto No 21; Romantizam: Pyotr Ilyich Tchaikovsky-Suita 'Nutcracker' (Orašar) Čaj (Kineski ples); Filmska glazba: Amelie: La Valse d'Amelie, Yann Tiersen; Glazba iz animiranog filma Les Triplettes de Belleville : Belleville Jungle - Chet Dexas; te Elektronička glazba: Jean Michel Jarre - Computer Weekend).

Istraživanje dječje ekspresivnosti

Istraživanje je započelo igrama upoznavanja kako bi se djeca opustila i međusobno bolje upoznala. Kroz ove igre djeca jačaju i svoje samopouzdanje, razvijajući jači osjećaj pripadnosti grupi. Ovim igrama stvorena je pozitivna atmosfera u grupi. Djeca se u igri uživljavaju u različite uloge, opuštaju se i prenose u svijet mašte. Različiti sadržaj i zadaci različito angažiraju pažnju, mišljenje i pamćenje djeteta. Dramske igre djeci predškolske dobi omogućuju iskustveno sazrijevanje, kvalitetnije odrastanje, a to je njihov najvažniji cilj. Igre i dramske aktivnosti mogu omogućiti zaigranu i oslobodenu atmosferu te povjerenje i suradnju

među djecom, kao i s odgajateljem/ima (Mouratidou, 2005.). U igrama pokreta osnovni cilj bio je razviti pravilan i ekonomičan, koordiniran i lijep pokret (s obzirom na estetsku vrijednost) kojim težimo kreativnom estetskom izražavanju. U igrama pokreta uspostavljali smo odnos prema vlastitom tijelu, prema prostoru i prema drugim ljudima. U igrama glasa upoznavali smo i razvijali temeljne tehničke i interpretativne vještine: zagrijavanje i opuštanje, što pomaže kod fizičkog i psihičkog (emocionalnog) prirodnog izražavanja glasom. U igrama ritma kao sredstvo izražavanja primjenjivali smo pljeskanje, tjeloglazbu, glas i pokret, kako bi djeca poznala ritamske figure i ritam kao pokret gibanja u vremenu. Budući da improvizacijom možemo otkriti vlastiti urođeni ritam i izraziti svoj unutrašnji život, to može rezultirati velikim oslobađanjem kreativne energije i upoznavanjem sebe i svojih sposobnosti. Temelj našeg istraživanja bila je improvizacija ekspresivnosti dječjih pokreta uz glazbu. Odabrane aktivnosti omogućile su djeci da slobodno ostvare svoj doživljaj putem glazbene improvizacije te da ga pojačaju bogatstvom svoje mašte. Na taj način djeca stvaraju temelj za svoja spoznajna iskustva, a u njima ih vodi odgajatelj (Sam, 1998.).

Istraživanje je pokazalo da slušanje instrumentalne glazbe različitih glazbenih stilova i žanrova potiče djecu na stvaralaštvo kroz pokret (ples) i budi u njima pozitivne emocije, prije svega razvija njihovu maštu i kreativnost koja ovisi o njihovom raspoloženju i odgajateljevom pozitivnom pristupu prema glazbi. U kreiranju aktivnosti vrlo je važno istaknuti ulogu odgajatelja koji treba posjedovati vještinu motiviranja djece na slobodno izražavanje. Kroz dramske igre djeca razvijaju osjećaj zajedništva i timskog rada. Glazba im pomaže u improvizaciji pokretom i obogaćuje njihove doživljaje. Vedre note *Les Triplettes de Belleville: Belleville Jungle – Chet Doxas* pobudile su dječju znatiželju i dobro raspoloženje, dok su opuštajući zvuci skladbi *Piano Concerto No 21* te *Amelie: La Valse d'Amelie, Yann Tiersen* pridonijeli osje-

čaju smirenosti djece u obje skupine. Istraživanje je potvrdilo pretpostavku da instrumentalna glazba potiče djecu na pokret i ples u obje skupine. Budući da se djeca ponajprije otvaraju pokretu uz glazbu, ona pronalaze izvor svojih estetskih doživljaja u njoj kao poticaj za razvoj stvaralačkih snaga, odnosno mogućnost da doživljaj glazbe iskažu pokretom. U takvim situacijama glazba postaje medij odnosno komunikacijski kanal koji dijete vodi do novog umjetničkog izražavanja, a ples je u ovom slučaju novi način emocionalnog izražavanja doživljene glazbe. Istraživanje je potvrdilo pretpostavku da se dječji pokreti razlikuju s obzirom na različite glazbene stilove u instrumentalnoj glazbi. Dječje umjetničko izražavanje, kao i samo dijete, posve je autentično i individualno te se mora sagledavati unutar šireg konteksta razvojnih, emocionalnih, socijalnih i kulturalnih iskustava. Istraživanje je također potvrdilo pretpostavku da se pokreti djece predškolske dobi uključene u redovni program odgojno-obrazovne ustanove i djece rane školske dobi uključene u izvanškolski edukacijski program scenske igraonice za djecu od šest do devet godina uvelike razlikuju. Naime, polaznici izvanškolskog edukacijskog programa pokazali su jedinstvene plesne figure, dok su polaznici predškolske skupine 'Igraonica' većinom oponašali jedni druge. Nadalje, polaznici izvanškolskog edukacijskog programa popratili su slušanje glazbe usklađenim pokretima pretačući na taj način glazbeni doživljaj u pokret, dok su djeca predškolske skupine 'Igraonica' slušanje glazbe doživljela kao svaku drugu igroliku aktivnost. Budući da su polaznici izvanškolskog edukacijskog programa prethodno već stekli određene glazbene spoznaje i iskustva, prilikom glazbene improvizacije pokazali su snažniji glazbeni doživljaj. Na temelju glazbenog doživljaja svjesnije su i 'plesno' djelovali.

Doprinos glazbe

Može se zaključiti kako glazba djeluje odgojno na cjelokupni razvoj, uravnoteženost i osobnost djeteta. Uz glazbu

dijete razvija kinestetski senzibilitet osvješćujući doživljaje koje izaziva tijelo u pokretu, razvija motoriku tijela, potiče stvaralački pristup pokretu i plesu, kreativno izražavanje i komunikaciju putem plesnog pokreta, te razvija smisao za estetiku pokreta. Zbog velikih mogućnosti uporabe pokreta, ritma i glazbe u poticanju i razvijanju kreativnosti kod djece, nužno je već od predškolske dobi poticati djecu na aktivnu suradnju u stvaralačkom procesu pomoću primjerene glazbe i glazbenih aktivnosti. Pozitivni rezultati istraživanja učinka instrumentalne glazbe na ekspresivnost dječjeg pokreta ukazuju na potrebu integriranja slušanja instrumentalne glazbe u glazbeni odgoj u predškolskim ustanovama. Na temelju istraživanja zaključujemo da je promjena prakse složen proces koji zahtijeva mnogo snage, volje, i spremnost na mijenjanje svojih osobnih paradigmi u radu s djecom. Temeljna teza prema kojoj se treba rukovoditi svaki odgajatelj da bi mogao primjereno djelovati jest uistinu razumjeti dijete, znati ga slušati i promatrati, te osigurati kvalitetno muzikalno okruženje. Slušanje klasične glazbe u ranoj dobi donosi brojne dobrobiti za djecu i odgajatelje, ako se prezentira na pravilan način uz odabir primjerenih djela za predškolsku dob, uvažavajući dječju individualnost u samom estetskom doživljavanju glazbe. Za stvaranje novih promjena nije dovoljno voditi brigu samo o kvaliteti ustanove, već i o kvaliteti odgojno-obrazovnog procesa. Iz ovih spoznaja slijedi da se okruženje namijenjeno djeci ne može promatrati samo kao kontekst za učenje ili pasivan prostor za provedbu aktivnosti, već ono mora postati integralni dio učenja koji potiče stvaralaštvo svakog pojedinog djeteta.

Literatura:

1. Mouratidou, H. (2005.): *Osnovni koncepti glumačke umjetnosti-pristup kroz dramu u obrazovanju, fizički teatar, devised teatar, teatar potlačenih*. Mostar.
2. Slunjski, E. (2008.): *Dječji vrtić - zajednica koja uči*. Zagreb. Spektar Media.
3. Laban, R. (1993.): *Život za ples*. Zagreb: Čvorak, MD: Gesta.
4. Sam, R. (1998.): *Glazbeni doživljaj u odgoju djeteta*. Rijeka: Glosa.